

1.1 ความเป็นมาและสภาพปัญหา

ลาวเป็นประเทศที่มีประชากรประมาณสามล้านคน จึงนับว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนั้นสภาพทางด้านเศรษฐกิจยังถูกจัดอยู่ในฐานะที่เป็นหนึ่งใน 20 ประเทศที่ยากจนที่สุดในโลก หากพิจารณาทางด้านภูมิศาสตร์จะพบว่าลาวไม่มีทางออกสู่ทะเล และถูกปิดล้อมด้วย 5 ประเทศเพื่อนบ้านที่ใหญ่กว่า คือ จีน ไทย เวียดนาม พม่า และกัมพูชา ในประวัติศาสตร์ ลาวเคยถูกรบงำและถูกแทรกแซงจากต่างชาติมาโดยตลอด¹ อย่างเช่น พม่า สยาม ญี่ปุ่น และ ฝรั่งเศส ในสมัยที่สยามและฝรั่งเศสผลักดันเข้ายึดครองลาวในระหว่างปี ค.ศ. 1779 – 1954 ลาวได้ถูกลบชื่อออกจากแผนที่โลก ลาวตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสในฐานะเป็นรัฐอารักขา (protectorate state) หรือเป็นรัฐหนึ่งในส่วนที่เรียกว่า อินโดจีนของฝรั่งเศส² ลาวได้ประกาศเอกราชจากฝรั่งเศสครั้งแรกในวันที่ 12 ตุลาคม ปี ค.ศ.1945 โดยมีเพียงเวียดนามประเทศเดียวที่ให้การรับรองลาว แต่ในปีต่อมาเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสงบลง ลาวได้สูญเสียเอกราชและอธิปไตยอีกครั้งให้แก่ฝรั่งเศส ต่อมาในปี ค.ศ. 1954 ฝรั่งเศสได้พ่ายแพ้ในสงครามเวียดนามเบียร์นฟู และยอมถอนตัวออกจากอินโดจีน จากนั้น ลาวจึงได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์

ในขณะที่ฝรั่งเศสถอนตัวออกจากอินโดจีนภายหลังการรบที่เวียดนามเบียร์นฟู สหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีอิทธิพลแทนที่ฝรั่งเศสและได้ดำเนินนโยบายต่อต้านขบวนการคอมมิวนิสต์ในลาว ในขณะเดียวกัน สหภาพโซเวียตซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจควบคู่กับสหรัฐอเมริกาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองก็ได้แผ่ขยายอิทธิพลเข้าไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ให้การช่วยเหลือจีนและเวียดนามเหนือทางด้านความมั่นคงและทางการพัฒนาประเทศตามระบอบคอมมิวนิสต์

---

¹รุ่งมณี (นามแฝง), เจ้าที่เจ้านี่ต่อสู้เพื่อเอกราชของลาว (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์, 2518), หน้า 7.

²พันธุสุรย์ ลดาวัลย์, “ความเป็นลาว” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2503), หน้า 1.

การที่ลาวถูกล้อมรอบด้วยประเทศที่นิยมเสรีประชาธิปไตยและประเทศนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ ทำให้ลาวกลายเป็นรัฐกั้นชนระหว่างสองลัทธินั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นรัฐกั้นชนระหว่างสองค่ายที่มีระบอบการเมืองขัดแย้งกัน อันนำมาซึ่งความไม่สงบและความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองฝ่ายต่างๆในลาวด้วย กล่าวคือในปี ค.ศ. 1955 ลาวได้ก่อตั้งพรรคประชาชนปฏิวัติลาวเพื่อเป็นแกนนำของขบวนการคอมมิวนิสต์ในลาว ซึ่งได้นำไปสู่การขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ในลาว ในขณะที่ด้วยกันสหรัฐอเมริกาซึ่งพยายามเข้ามาสร้างอิทธิพลของตนแทนจักรวรรดินิยมเดิมในจีนและอินโดจีนและเมื่อได้เห็นอินโดจีนเป็นหัวหอกทรงค์ต่อต้านจีนคอมมิวนิสต์และเกาหลีเหนือและเห็นว่าลาวซึ่งมีพรมแดนติดต่อกับจีนซึ่งเป็นด้านสำคัญที่จะป้องกันการขยายตัวของคอมมิวนิสต์มาสู่ภาคใต้ ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงพยายามจัดตั้งรัฐบาลลาวที่สนับสนุนอเมริกาและจัดตั้งกองทัพลาวที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์ การกระทำดังกล่าวเป็นการแทรกแซงกิจการภายในของลาวและเป็นการละเมิดสนธิสัญญาเจนีวาที่ได้ลงนามในปีค.ศ. 1954 ด้วยเหตุนี้ นโยบายดังกล่าวของสหรัฐอเมริกายังเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของลาวอีกด้วย ดังนั้นการดำเนินนโยบายต่างประเทศของลาวในขณะนั้นจึงต้องมุ่งเน้นในด้านความปลอดภัยของชาติเป็นประการสำคัญประการหนึ่ง³ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ ลาวซึ่งได้ดำเนินนโยบายเป็นกลางมาตลอดเริ่มหาช่องทางเพื่อความอยู่รอดของตน เจ้าสุวรรณภูมาผู้ซึ่งมีอิทธิพลต่อพรรคการเมืองภายในลาวและในการเมืองระหว่างประเทศ ได้ดำเนินนโยบายต่อต้านต่างชาติที่แทรกแซงลาว โดยในที่ประชุมสหประชาชาติเจ้าสุวรรณภูมาได้เรียกร้องให้ต่างประเทศยุติการแทรกแซงกิจการภายในของลาวและหยุดการวิพากษ์วิจารณ์บรรดาพรรคการเมืองของลาว การเรียกร้องดังกล่าวเป็นผลให้สหรัฐอเมริกาไม่พอใจและหยุดการให้ความช่วยเหลือแก่รัฐบาลของเจ้าสุวรรณภูมา⁴ และหันไปให้ความช่วยเหลือแก่นายพลภูมิ หน่อสุวรรณค์ ซึ่งเป็นผู้นำสำคัญอีกคนที่ให้การสนับสนุนอเมริกา

นอกจากนั้น การที่สถานภาพทางด้านเศรษฐกิจของลาวถูกจัดอยู่ใน 20 ประเทศที่ยากจนที่สุดในโลกเนื่องจากถูกยึดครองและตกเป็นเมืองขึ้นของต่างชาติมาเป็นเวลาเกือบสามศตวรรษ ทำให้ต่างชาติถือโอกาสขูดรีดประชาชนลาว โดยการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติของลาว ประชาชนลาวต้องสูญเสียผลประโยชน์ให้แก่ชาติที่มายึดครองลาวอย่างมหาศาล ทำให้ลาวไม่มีโอกาสและไม่มีเงินที่จะพัฒนาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชาติและสร้างปัจจัยต่างๆที่มีส่วนผลักดันในการพัฒนาประเทศ เช่น ปัจจัยด้านบุคลากร เทคโนโลยี และปัจจัยด้านอื่นๆ ยิ่งไปกว่านั้นยังทำ

³ คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชา. การเมืองระหว่างประเทศในเอเชีย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, 2530), หน้า 37.

⁴ Stuart S. Simmons , *Laos: A Renewal of Crisis* (Bangkok: APPA Research and Development Center, 1964), p. 684.

ให้ลาวไม่สามารถที่จะพึ่งตนเองได้และต้องอาศัยความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและการเงินจากต่างประเทศ หลังจากลาวได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1954 สหรัฐอเมริกาได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับราชอาณาจักรลาวในปี ค.ศ. 1955⁵ และเริ่มให้ความช่วยเหลือแก่ลาวเพื่อต่อต้านการแผ่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในลาว พร้อมกันนั้นลาวยังได้รับความช่วยเหลือจากต่างชาติ โดยผ่านสหประชาชาติและภายใต้แผนการโคลัมโบอีกด้วย⁶ ทั้งนี้ความช่วยเหลือจากต่างประเทศนั้นเพียงพอสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารประเทศและเป็นเงินเดือนของข้าราชการส่วนหนึ่งเท่านั้น⁷ ปลายทศวรรษที่ 1950 สหรัฐอเมริกาได้มุ่งเน้นให้ความช่วยเหลือทางการทหาร และให้ความช่วยเหลือแก่พรรคการเมืองในลาวที่นิยมโลกเสรีประชาธิปไตยเท่านั้น⁸ ดังนั้นสหรัฐอเมริกาและประเทศเสรีนิยมจึงเริ่มกดดันรัฐบาลเจ้าสุวรรณภูมาที่พยายามดำเนินนโยบายสร้างความปรองดองแห่งชาติและดำเนินนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ด้วยการยุติให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและการเงินแก่รัฐบาลเจ้าสุวรรณภูมา ในขณะที่ลาวยังคงต้องการความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและการเงินและเศรษฐกิจเพื่อความอยู่รอดและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้ขยายตัวต่อไป

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง สหภาพโซเวียตได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อประเทศในโลกที่สามมากขึ้น โดยการดำเนินนโยบายสนับสนุนขบวนการกู้อิสรภาพแห่งชาติและรัฐใหม่ๆ ทั้งหลายโดยยึดหลักการกำหนดใจตนเองเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด⁹ พร้อมกันนั้นสหภาพโซเวียตได้เป็นผู้ริเริ่มเสนอให้สมัชชาสหประชาชาติอนุมัติมติที่ให้การสนับสนุนการต่อสู้เพื่อความเป็นเอกราชของประเทศโลกที่สาม ที่เห็นได้ชัดคือการที่สมัชชาได้มีมติอนุมัติคำประกาศว่าด้วยการให้เอกราชแก่ประเทศและประชาชาติอาณานิคม และคำประกาศว่าด้วยการไม่ยอมให้มีการแทรกแซงกิจการภายในของรัฐทั้งหลาย และการคุ้มครองเอกราชและอธิปไตยของรัฐเหล่านั้น¹⁰ นอกจากนี้สหภาพโซเวียตยังได้ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนของประเทศต่างๆที่กำลังตกเป็นเหยื่อจากการรุกรานของจักรวรรดินิยม¹¹ รวมทั้งเงินและเวียคนามในด้านต่างๆอีกด้วย

⁵ สุนด์ โปทิสาน , ประวัติศาสตร์ลาว (จากโบราณถึงปัจจุบัน) , หน้า 1160.

⁶ คณะนักศึกษาโรงเรียนสงครามจิตวิทยา รุ่นที่ 20 คณะที่ 3, การศึกษาพื้นที่สาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โรงเรียนสงครามจิตวิทยา, 2520), หน้า 36.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

⁸ Preference Division of the Central Office of Information, Laos (May 1967): 18.

⁹ ราวิช ตูชมูอาเหม็ด . สหภาพโซเวียตกับประเทศไม่สังกัดกลุ่ม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2519), หน้า 30-31.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

¹¹ เฟ็งอ้าง, หน้า 66.

ในปี ค.ศ. 1954 สหภาพโซเวียตได้เริ่มให้การสนับสนุนลาวในการต่อสู้ด้านพวกล่าเมืองขึ้นฝรั่งเศส โดยเป็นผู้ริเริ่มจัดการประชุมระหว่างประเทศระดับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในระหว่างวันที่ 25 มกราคม ถึง 18 กุมภาพันธ์ปี ค.ศ. 1954 ประเทศที่เข้าร่วมประชุมได้แก่อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส จีนและสหภาพโซเวียต โดยสหภาพโซเวียตได้เสนอให้ลดความตึงเครียดในอินโดจีนโดยเฉพาะในลาว นอกจากนี้ในการประชุมที่เจนีวาในเดือนพฤษภาคมปี ค.ศ. 1954 เกี่ยวกับสถานการณ์ในอินโดจีนหลังจากที่ฝรั่งเศสยอมจำนนในสงครามเวียดนามปี ค.ศ. 1954 สหภาพโซเวียตได้สนับสนุนลาวให้มีเอกราชสมบูรณ์และเสนอให้ประเทศมหาอำนาจจะวันตยุติการแทรกแซงกิจการภายในของลาว¹² ในปี ค.ศ. 1957 สหภาพโซเวียตได้เสนอให้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหภาพโซเวียตกับลาว แต่ว่ารัฐบาลลาวยังไม่พร้อมเนื่องจากลาวยังได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาอยู่ในขณะนั้น อย่างไรก็ตาม การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างราชอาณาจักรลาวกับสหภาพโซเวียตได้มีขึ้นในวันที่ 7 ตุลาคม ปี ค.ศ. 1960 ในสมัยที่เจ้าสุวรรณภูมาเป็นนายกรัฐมนตรี หลังจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรลาวและสหภาพโซเวียตจึงมีความแนบแน่นขึ้นตามลำดับ สหภาพโซเวียตได้ส่งเอกอัครราชทูตไปประจำลาวและเริ่มส่งอาหาร ยา รักษาโรค เชื้อเพลิงและอาวุธยุทโธปกรณ์ทางการทหารไปช่วยเหลือลาว¹³ ในวันที่ 16-24 เมษายน ค.ศ. 1961 เจ้าสุวรรณภูมา นายกรัฐมนตรีแห่งราชอาณาจักรลาวได้เยือนสหภาพโซเวียตเพื่อเจรจาขอความช่วยเหลือทางด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ ในปีต่อมาเจ้าสุวรรณภูมาได้ส่งนายพลภูมี หน่อสวรรค์ไปยังกรุงมอสโกเพื่อทำข้อตกลงว่าด้วยความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากสหภาพโซเวียต¹⁴

นอกจากนั้น ในวันที่ 16 พฤษภาคม ปี ค.ศ. 1961 สหภาพโซเวียตยังได้เป็นประธานการประชุมระหว่างประเทศร่วมกับอังกฤษเกี่ยวกับปัญหาลาวโดยสนับสนุนให้มีการยุติการยิงในลาว และในแถลงการณ์ระหว่างนิกิตา ครุสชอฟ (Nikita Khrushchev) เลขาธิการใหญ่แห่งพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตและประธานาธิบดี จอห์น เอฟ. เคนเนดี (John F. Kennedy) แห่งสหรัฐอเมริกาที่กรุงเวียนนาในวันที่ 4 มิถุนายน ปี ค.ศ. 1961 ได้ยืนยันถึงการสนับสนุนลาวให้เป็นประเทศ

¹²Peter . R. Cherkasov, France and Indochina (Moscow: Progress Press, 1976), p. 30.

¹³Ibid., p. 21.

¹⁴Stuart S. Simmons, Laos: A Renewal of Crisis (Bangkok: APPA Research and Development Center, 1964), p. 572.

เอกราช และมีความเป็นกลาง¹⁵ ในช่วงระยะปี ค.ศ. 1965-1975 ขณะที่ประชาชนลาวดำเนินการต่อสู้เพื่อต่อต้านการรุกรานของสหรัฐอเมริกาในลาวนั้น สหภาพโซเวียตได้ให้การช่วยเหลือแก่ลาวทางด้านอาหาร อารุขยทุทโพรกณ์ ยารักษาโรค และอื่นๆอีกตลอดมา กล่าวได้ว่าสหภาพโซเวียตเป็นประเทศที่ให้ความช่วยเหลือแก่ลาวมากที่สุด ในบรรดาประเทศสังคมนิยมที่ให้การช่วยเหลือแก่ลาวทางด้านเศรษฐกิจ และการทหาร

ในปี ค.ศ.1975 สหรัฐอเมริกาปราชัยในสงครามอินโดจีนและยอมถอนกำลังทหารออกจากอินโดจีน ลาวได้รับการสถาปนาเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในการนี้ท่านไกสอน พมวิหาน ประธานประเทศของลาวได้กล่าวว่า “ชัยชนะของพวกเราเป็นชัยชนะที่ได้มาจากการสนับสนุน และช่วยเหลืออย่างยั้งจากสหภาพโซเวียตและประเทศสังคมนิยม”¹⁶ ผู้นำลาวยังได้กล่าวอีกว่า “ความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียตแก่ลาวเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับชัยชนะของพวกข้าพเจ้า”¹⁷

หลังปี ค.ศ. 1975 สหภาพโซเวียตไม่ได้ลดการให้ความช่วยเหลือลาวในด้านการพัฒนาประเทศ ยิ่งไปกว่านั้นทั้งสองประเทศได้มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันอย่างมาก ผู้นำลาวได้กล่าวว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและสหภาพโซเวียตมีความสำคัญที่สุดและทั้งสองฝ่ายได้มีความเห็นพ้องต้องกัน ในปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น รวมไปถึงการร่วมมือทั้งในระดับภูมิภาคและในระดับโลก”¹⁸ ผู้นำทั้งสองได้พบปะกันหลายครั้งและมีการแลกเปลี่ยนคณะผู้แทนกันในทุกๆระดับ ในขณะที่เดียวกันนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศได้เน้นความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจซึ่งมีบทบาทเป็นอย่างมากในการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศ สหภาพโซเวียตยังได้ให้ความช่วยเหลือลาวในการพัฒนาประเทศอย่างใกล้ชิด ในเดือนมกราคมปี ค.ศ. 1976 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและสหภาพโซเวียตได้ลงนามในสนธิสัญญาความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจที่สหภาพโซเวียตให้แก่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว¹⁹ ภายใต้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรกของลาว สหภาพโซเวียต

¹⁵Preference Division of the Central Office of Information, Laos (London: May 1967) p. 25.

¹⁶ไกสอน พมวิหาน . 25 ปี แห่งการต่อสู้ ชัยชนะของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว (นครหลวงเวียงจันทน์ : สำนักพิมพ์แห่ง ส.ป.ป.ล, 1980) , หน้า 29.

¹⁷สุนัด โททิสาน. ประวัติศาสตร์ลาว (จากโบราณถึงปัจจุบัน). หน้า 1157.

¹⁸หนังสือพิมพ์ “ประชาชน.” (29 กรกฎาคม 1986): 1.

¹⁹สุนัด โททิสาน. ประวัติศาสตร์ลาว (จากโบราณถึงปัจจุบัน). หน้า 1160.

ได้ให้การช่วยเหลือทั้งสิ้น 54 โครงการ²⁰ เพื่อสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมและบุคลากรให้แก่ลาว

การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตของลาวกับสหภาพโซเวียตในวันที่ 7 ตุลาคมปี ค.ศ. 1960 เป็นเหตุการณ์ที่มีความสำคัญมาก นับว่าเป็นการเปิดประตูให้สหภาพโซเวียตและประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกตลอดจนสาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม(เวียดนามเหนือ)เข้ามามีบทบาทในลาวโดยการให้ความช่วยเหลือแก่ลาวทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเงิน การทหาร และการเมือง ซึ่งเป็นการสนับสนุนการต่อสู้เพื่อรักษาอำนาจอธิปไตยของลาว พร้อมกันนั้นยังได้พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศให้แน่นแฟ้นขึ้นสู่ระดับสูงสุดและร่วมมือกันต่อต้านการแทรกแซงจากประเทศมหาอำนาจตะวันตกที่รัฐบาลลาวและสหภาพโซเวียตเห็นร่วมกันว่าเป็นประเทศจักรวรรดินิยมที่ได้สร้างบทเรียนที่เจ็บปวดให้แก่ลาวทั้งในอดีตและในขณะนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างลาวและสหภาพโซเวียตยังได้นำมาซึ่งการพัฒนากระบวนการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของลาวหลังการสถาปนาเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอีกด้วย ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจจะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรลาวกับสหภาพโซเวียต โดยเน้นการศึกษาปัจจัยต่างๆที่ทำให้รัฐบาลเจ้าสุวรรณภูมาตัดสินใจกำหนดความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตในทศวรรษ 1950

1.2 ตำราวรรณกรรมเกี่ยวกับประเด็นการศึกษา

วรรณกรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างลาว และสหภาพโซเวียตนั้นนับว่ายังมีน้อยมาก หนังสือของ สุรชัย ศิริไกร “การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองลาว” (2542) หนังสือของโรงเรียนสงครามจิตวิทยา “การศึกษาพื้นที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” (2520) หนังสือของ เขียน ธีระวิทย์ “นโยบายต่างประเทศของจีน” (2541) ส่วนแล้วแต่ได้กล่าวถึงความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียตแก่ลาวในช่วงสงครามอินโดจีนครั้งที่สองและหลังปี ค.ศ. 1975 ส่วนหนังสือของมานะ มาลาเพชร “สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” (2532, 2534) ได้กล่าวถึงการร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจระหว่างทั้งสองประเทศ นอกจากหนังสือของสุรชัย ศิริไกรแล้วหนังสือที่เขียนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างลาวและสหภาพโซเวียตมีเนื้อหาสั้นๆ ประมาณสองหรือสามหน้าเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาปัจจัยที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรลาว

²⁰ สุรชัย ศิริไกร, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), หน้า 211.

กับสหภาพโซเวียต ใน ทศวรรษ 1950 จะนำมาซึ่งการศึกษาในประเด็นใหม่ๆของความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรลาวกับสหภาพโซเวียตนอกเหนือจากวรรณกรรมที่ได้กล่าวมาแล้ว

1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ลาวต้องกำหนดความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตในทศวรรษ 1950
2. เพื่อศึกษาผลประโยชน์ที่ลาวได้รับจากการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรลาวกับสหภาพโซเวียต ในทศวรรษ 1950
3. เพื่อศึกษาลัทธิจักรวรรดินิยม สงครามเย็น สภาพการเมืองและเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อลาว

1.4 สมมติฐาน

การที่รัฐบาลเข้าสู่วรรณกรรมมาเปิดความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตในทศวรรษ 1950 เป็นผลมาจากปัจจัยภายนอก คือ การปกครองลาวของฝรั่งเศสในอดีต สภาวะสงครามเย็น และนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียต ของสาธารณรัฐประชาชนจีน และของเวียดนามเหนือต่อราชอาณาจักรลาว และปัจจัยภายใน ได้แก่ สถานการณ์การเมืองภายในและสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำของราชอาณาจักรลาว

1.5 ขอบเขตในการศึกษา

ในการศึกษาเรื่องปัจจัยที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรลาวกับสหภาพโซเวียตในทศวรรษ 1950 ผู้ศึกษาจะได้ศึกษาประวัติศาสตร์การถูกปกครองโดยจักรวรรดิฝรั่งเศส สภาวะสงครามเย็นภายใต้แกนนำของสหรัฐอเมริกา สภาพเศรษฐกิจ การเมืองภายในและนโยบายต่างประเทศของลาว นโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตต่อประเทศในเอเชียและต่อราชอาณาจักรลาว นโยบายต่างประเทศของจีนและเวียดนามเหนือต่อลาวตั้งแต่ทศวรรษ 1950 ถึงต้นทศวรรษ 1960 ซึ่งเป็นระยะที่ลาวดำเนินการต่อต้านการรุกรานของฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา

1.6 กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรลาวกับสหภาพโซเวียตในทศวรรษ 1950 นั้น ผู้ศึกษาจะศึกษาสาเหตุต่างๆที่ทำให้รัฐบาลเจ้าสุวรรณภูมิต้องสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหภาพโซเวียต โดยอาศัยแนวความคิดเกี่ยวกับลัทธิจักรวรรดินิยม-อาณานิคมและทฤษฎีการเมืองเกี่ยวพัน (linkage politics)²¹ เป็นกรอบความคิดในการวิเคราะห์

จักรวรรดินิยม-อาณานิคม (colonial imperialism) มีความหมายในแง่ของการแข่งขันกันระหว่างประเทศมหาอำนาจซึ่งมุ่งแสวงหาอาณานิคมและเขตอิทธิพลในทวีปแอฟริกา เอเชียและดินแดนอื่นๆ โดยที่ประเทศมหาอำนาจจะวันค่ออ้างเหตุผลว่า เป็นการแผ่ขยายอารยธรรมของชนผิวขาว ซึ่งมีลักษณะเหนือกว่าชนผิวอื่นๆ ในด้านชาติพันธุ์ ด้านวัตถุและด้านวัฒนธรรมไปยังประชาชนที่ต่ำต้อยกว่าในดินแดนที่ล่าหลังทั้งหลาย²² นอกจากนั้นจักรวรรดินิยม-อาณานิคมยังได้ให้ความหมายว่า เป็นนโยบายต่างประเทศ หรือการกระทำของรัฐที่มุ่งการขยายอำนาจและดินแดนหรือมุ่งแผ่อิทธิพลออกไปเหนือดินแดนอื่นๆ ในลักษณะที่เป็นการสร้างจักรวรรดิ (empire) ขึ้นมา การที่ประเทศหนึ่งหรือกลุ่มคนหนึ่งเข้าไปใช้อำนาจครอบงำประเทศอื่นหรือคนกลุ่มอื่นนั้น ประเทศหรือกลุ่มคนแรกได้รับผลประโยชน์ แต่ประเทศหรือกลุ่มคนหลังเสียผลประโยชน์²³ แนวความคิดเกี่ยวกับลัทธิจักรวรรดินิยม-อาณานิคมคลาสสิก (classic) ของ เลนิน (Lenin) ได้มองว่า

1) จักรวรรดินิยมมีแนวโน้มที่จะผูกขาดทุน (capital) กับการผลิต (production) การกระจุกตัวระหว่างทุนกับการผลิตนี้ทำให้ทุนทั้งสองกลุ่มนี้มีพลังทางด้านทุนและการผลิตมาก นอกจากนั้นกลุ่มนี้จะมีอำนาจในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจ ดังนั้น กลุ่มนี้จะทำทุกอย่างเพื่อผลประโยชน์ของตน

²¹James N. Rosenau, "Toward the Study of National and International Linkages" in *Linkage Politics: Essav on the Convergence of National and International Systems* (New York: Free Press, 1969), pp. 44-63.

²²Stanislav Andreski and Alan Bullock, "Imperialism" in Alan Bullock and Oliver Stallybrass (eds) *The Fontana Dictionary of Modern Thought* (London: Fontana Books, 1977), p. 302.

²³อนุสรณ์ ลิ่มมณี, *ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2531), หน้า 138.

2) ทูทางด้านการเงินธนาคารกับทุนทางด้านอุตสาหกรรม (banking and industrial capital) ได้รวมตัวกันเป็นคณาธิปไตยทางการเงิน (financial oligarchy) จากการรวมตัวกันของทุนทำให้เกิดทุนสั่งสมที่มีมากเกินไปเกินความต้องการของตลาดที่สามารถนำไปใช้ในการลงทุน เพราะไม่มีการกระจายรายได้ได้อย่างยุติธรรมเพียงพอ ไม่มีการกระจายความมั่งคั่ง จึงไม่มีการบริโภคเงินสั่งสมจึงเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น จึงต้องลงทุนไปนอกประเทศและไปลงทุนนอกประเทศด้วย

3) เกิดระบบผูกขาดของกลุ่ม ซึ่งต่างก็ได้รับการแบ่งส่วนผลประโยชน์ในระดับโลก

4) มีการแบ่งปันดินแดนส่วนต่างๆของโลกและผูกขาดการครอบครองดินแดนเพื่อหวังผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง²⁴

แนวความคิดเกี่ยวกับลัทธิจักรวรรดินิยม-อาณานิคมของยุคปัจจุบัน ได้มีมุมมองดังต่อไปนี้

1) จักรวรรดินิยมมีหลายรูปแบบ กล่าวคือ จักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจ จักรวรรดินิยมทางการเมือง จักรวรรดินิยมทางการทหาร จักรวรรดินิยมทางการสื่อสารติดต่อและจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม ลักษณะความสัมพันธ์ในเชิงการติดต่อแลกเปลี่ยนกันระหว่างประเทศศูนย์กลาง (center) กับประเทศรอบนอก (periphery) ในจักรวรรดินิยมทุกรูปแบบจะเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยฝ่ายประเทศศูนย์กลางจะครอบงำและได้เปรียบประเทศรอบนอกตลอดเวลา ในด้านเศรษฐกิจจักรวรรดินิยมประเทศศูนย์กลางจะเป็นผู้ดำเนินการ ควบคุมการแปรรูปสินค้าและปัจจัยการผลิต ส่วนประเทศรอบนอกเป็นเพียงผู้สนองวัตถุ และเป็นตลาดระบายสินค้าของประเทศศูนย์กลาง ในด้านการเมือง ประเทศศูนย์กลางมีบทบาทในการตัดสินใจในประเด็นปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศและกำหนดรูปแบบต่างๆทางการเมือง ส่วนประเทศรอบนอกมีฐานะเป็นผู้คอยปฏิบัติตามเท่านั้น²⁵

2) จักรวรรดินิยมเป็นเกมการเมืองที่เกี่ยวกับอำนาจ ซึ่งเป็นผลมาจากสภาพของระบบของรัฐในระดับระหว่างประเทศที่อยู่ในสภาพอนาธิปไตย กล่าวคือไม่มีกฎหรือระเบียบใดที่สามารถนำมาบังคับใช้ในส่วนที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ดังนั้น ทุกรัฐจึงให้ความสำคัญแก่ความมั่นคงปลอดภัยของตน โดยพยายามขยายอำนาจออกไปมากที่สุด (maximize its power) เพราะ

²⁴V.I. Lenin, *Imperialism: The Highest Stage of the Capitalism* (Moscow: Progress, 1970), pp. 145-150.

²⁵อนุสรณ์ ลีมนณี, *ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน* . หน้า 169.

อำนาจเป็นตัวกำหนดขอบเขตในการเลือกกลยุทธ์ หากมีอำนาจมากขึ้นเท่าไรทางเลือกก็จะมีมากตามไปด้วย ในการเพิ่มความมั่นคงปลอดภัยนั้น รัฐจะต้องพยายามใช้นโยบายต่างประเทศที่ขยาย ขุมข่ายอำนาจของตนออกไปโดยการเพิ่มอิทธิพลเหนือรัฐอื่นๆ ให้มากขึ้น ขณะเดียวกันการกระทำของรัฐในลักษณะนี้จะถูกจำกัดโดยทรัพยากรที่มีอยู่ ดังนั้นเรื่องทรัพยากรจึงเป็นต้นทุน (cost) ที่รัฐจะต้องพิจารณาในการดำเนินนโยบายเพื่อแสวงหาอำนาจอันเป็นเสมือนผลประโยชน์ ถ้าหากทุนไม่สูงเมื่อเปรียบเทียบกับประโยชน์ที่จะได้รับรัฐจะพยายามดำเนินการครอบงำประเทศอื่นๆ เพื่อให้ตนเองมีอำนาจต่อรองสูง มีทางเลือกมาก และมีความปลอดภัยสูง²⁶ อย่างไรก็ตาม แนวความคิดลัทธิจักรวรรดินิยม-อาณานิคมที่กล่าวมาข้างต้นนั้นก็ยังไม่ครอบคลุมสาระหัวข้อที่ต้องศึกษาดังนั้น จึงต้องพิจารณาทฤษฎีการเมืองเกี่ยวพันของเจมส์ เอ็น. รอสเนา (James N. Rosenau)

ทฤษฎีการเมืองเกี่ยวพัน²⁷ ได้มองความสัมพันธ์ในการเมืองระหว่างประเทศ เป็นสองระบบคือ ระบบระหว่างประเทศ (international system) กับระบบภายในประเทศ (national system) ซึ่งพฤติกรรมของระบบระหว่างประเทศและระบบภายในประเทศมีความเกี่ยวพันกันและการกระทำของระบบหนึ่งจะไปกระทบอีกระบบหนึ่ง รอสเนา ได้ระบุว่าบางเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในประเทศและปรากฏออกมาในรูปของนโยบายต่างประเทศ สามารถที่จะส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงในระบบอื่นได้ ส่วนเหตุการณ์ระหว่างประเทศก็สามารถที่จะมีอิทธิพลต่อความเปลี่ยนแปลงทางนโยบายของรัฐได้เช่นกัน²⁸ ดังนั้นในการศึกษาพฤติกรรมหรือนโยบายต่างประเทศจึงจำเป็นต้องศึกษาทั้งการเมืองภายในและการเมืองระหว่างประเทศควบคู่กันไป

ปัจจัยภายในตามแนวความคิดของรอสเนา หมายถึง กลุ่มผู้นำ กลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง มติมหาชน สื่อมวลชน สถาบันการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นต้น ที่มีอิทธิพลต่อรัฐบาล และสามารถผลักดันให้รัฐบาลดำเนินนโยบายต่างๆ ได้ ส่วนปัจจัยภายนอก คือสถานการณ์

²⁶ Benjamin Cohen, "Toward A General Theory of Imperialism" in David Mermelstein(ed) Economics: Mainstream Readings and Radical Critiques (New York: Random House Coleman, James S, 1976) pp.198-20

²⁷ James N. Rosnau, "Toward the Study of National and International Linkages" in Linkage Politics: Essay on the Convergence of National and International Systems (New York: Free Press, 1969), pp 44-63.

²⁸ Ibid., p. 45.

การเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศและในภูมิภาคที่เกี่ยวข้อง และบทบาทของประเทศมหาอำนาจและองค์การระหว่างประเทศ ที่มีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของนโยบายต่างประเทศ โดยทั้งทางตรงและทางอ้อมเช่นกัน รอสนาวได้แบ่งปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศไว้เป็นสองกลุ่มสำคัญคือ

ปัจจัยภายในหรือสภาพแวดล้อมภายใน หมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในประเทศที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย ซึ่งประกอบด้วย 24 ประการ ตัวอย่างเช่น องค์การฝ่ายบริหาร (executive officials) องค์การฝ่ายนิติบัญญัติ (legislative officials) บุคลากรฝ่ายพลเรือน (civilian bureaucrats) บุคลากรฝ่ายทหาร (military bureaucrats) พรรคการเมือง (political parties) กลุ่มผู้นำ (elite groups) ระบบแนวความคิด (ideology) กลุ่มผลประโยชน์ (interest groups) สถาบันการเมือง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันสังคม กระบวนการกำหนดนโยบาย กระบวนการตัดสินใจ ฯลฯ

ปัจจัยภายนอก หมายถึง เหตุการณ์หรือสภาพความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เกิดขึ้น และมีผลกระทบต่อ การกำหนดนโยบาย ซึ่งประกอบด้วย 6 ประการด้วยกันเช่น สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน (contiguous environment) สภาพแวดล้อมภูมิภาค (regional environment) สภาพสงครามเย็น (cold war environment) สภาพแวดล้อมเชื้อชาติศาสนา (racial environment) สภาพแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ (resource environment) สภาพแวดล้อมองค์กรระหว่างประเทศ (organizational environment) ปัจจัยทุกตัวต่างมีความสำคัญและจะแตกต่างกันไปตามลักษณะที่ไม่เหมือนกันในแต่ละประเทศ เช่น ลักษณะของกลุ่มผู้นำ สถาบันการเมือง และระบบการปกครอง เป็นต้น

สำหรับกระบวนการความเกี่ยวพันระหว่างตัวนำเข้ากับตัวแสดงสามารถแบ่งออกเป็น 3 ชนิด ได้แก่

1. กระบวนการแทรกตัว (penetrative process) จะเกิดขึ้นเมื่อตัวแสดงของระบบการเมืองหนึ่ง ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองของอีกระบบการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรทรัพยากร หรือค่านิยมของระบบการเมืองนั้น ๆ

2. กระบวนการปฏิกริยาตอบโต้ (reactive process) ตรงข้ามกับกระบวนการแทรกซึม โดยตัวแสดงที่เป็นผู้นำกำหนดนโยบายต่างประเทศจะไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของอีกระบบการเมืองที่ได้รับผลกระทบจากการกำหนดนโยบายต่างประเทศของตัวแสดงนั้นๆ แต่ระบบการ

เมืองที่ได้รับผลกระทบจากการกำหนดนโยบายอีกตัวแสดงหนึ่งจะมีปฏิกิริยาตอบโต้ต่อนโยบายต่างประเทศของตัวแสดงที่มีผลกระทบระบบการเมืองของตนเอง

3. กระบวนการเลียนแบบ (emulative process) จะเกิดขึ้นในลักษณะที่กิจกรรมทางการเมืองในประเทศหนึ่ง จะถูกเลียนแบบจากอีกประเทศหนึ่ง

เมื่อนำเอาแนวความคิดลัทธิจักรวรรดินิยม-อาณานิคมมาประกอบกับทฤษฎีการเมืองเกี่ยวพันทำให้สามารถเห็นภาพของกรณีศึกษา กล่าวคือ ฝรั่งเศสได้เข้ามาควบคุมลาวในปี ค.ศ. 1893 การเข้ามาของระบอบอาณานิคมฝรั่งเศส มิได้เป็นเพียงการเข้ามาของผู้ปกครองใหม่ โดยการปฏิบัตินโยบายปราบปรามประชาชน ก่อตั้งคูรีคแรงงานของประชาชนลาวและแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติของลาวเท่านั้น หากยังเป็นการเข้ามาของระบบการเมือง การศึกษา วัฒนธรรมและค่านิยมของตะวันตก ตลอดจนนำระบบเศรษฐกิจของลาวไปผูกกับเศรษฐกิจโลก ทำให้ประชาชนลาวตกอยู่ในสภาพทุกข์ยากลำบาก และลาวต้องพึ่งพาต่อต่างประเทศ นโยบายของฝรั่งเศสในลาวทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมนั้น นอกจากเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดกระแสต่อต้านแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อทางอ้อมให้ลาวได้รับแนวทางการต่อสู้แบบใหม่โดยการแสวงหามิตรประเทศหรือประเทศมหาอำนาจที่ให้การสนับสนุนตนเองในการต่อสู้เพื่อความเป็นเอกราชของลาว²⁹ และเพื่อดำลัทธิจักรวรรดินิยมอีกด้วย

ส่วนปัจจัยภายในของลาวที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรลาวกับสหภาพโซเวียตได้แก่ สภาพเศรษฐกิจที่ล้าหลังของลาว ลาวมีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่จัดอยู่ในฐานะเป็นหนึ่งในประเทศยากจนที่สุดประเทศหนึ่งในโลก หลังจากได้รับเอกราช ในปี ค.ศ. 1954 จากฝรั่งเศส แต่ลาวยังคงอยู่ในภาวะสงครามกลางเมืองและถูกแทรกแซงจากภายนอกทำให้ลาวไม่มีโอกาสในการพัฒนาประเทศอย่างจริงจังประกอบกับไม่มีเงินทุน ไม่มีบุคลากรเพียงพอที่จะผลักดันการพัฒนาประเทศ และขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่ใช้ในการผลิต จึงทำให้ลาวมีรายได้ไม่เพียงพอสำหรับรายจ่ายในการบริหารประเทศ การรับเอาความช่วยเหลือจากต่างประเทศจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับลาวในการอยู่รอดและพัฒนาประเทศ ลาวจำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและการเงินจากต่างประเทศมาโดยตลอดตัวอย่างเช่น สหรัฐอเมริกาและประเทศอื่นๆในยุโรป เป็นต้น แต่ช่วงปลายทศวรรษที่ 1950 สหรัฐอเมริกาได้ยุติการให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจแก่รัฐบาลเจ้าสุวรรณภูมา โดยหันไปให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มที่ต่อต้าน

²⁹ สมชาย นิลอาธิ และสุจิตต์ วงษ์เทศ, ประวัติศาสตร์ลาว (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2545), หน้า

กระบวนการคอมมิวนิสต์ในลาวแทน แต่ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อรักษาการคงอยู่และอำนาจของรัฐบาลเจ้าสุวรรณภูมา ดังนั้นเจ้าสุวรรณภูมาจึงได้เปิดประตูต่อประเทศในค่ายสังคมนิยม เพื่อรับความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ เช่น อาหาร ยา เชื้อเพลิง อาวุธ ยุทโธปกรณ์ ฯลฯ จากสหภาพโซเวียตและประเทศสังคมนิยมอื่นๆ พร้อมกันนั้นก็ได้เปิดกว้างทางด้านความร่วมมือระหว่างลาวกับสหภาพโซเวียต

สำหรับปัจจัยภายนอกหรือสภาพแวดล้อมภายนอกระหว่างประเทศที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ลาวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรลาวกับสหภาพโซเวียตนั้น กล่าวคือ ปัจจัยแรกได้แก่ประวัติศาสตร์การครอบครองลาวโดยจักรวรรดินิยม-อาณานิคมฝรั่งเศส ฝรั่งเศสได้เข้ามาปกครองลาวนานถึง 61 ปี แต่มิได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมลาวแต่อย่างใด เนื่องจากผลประโยชน์ส่วนใหญ่ของฝรั่งเศสอยู่ที่เวียดนาม ลาวได้กลายเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติให้ฝรั่งเศส เช่น ตะกั่ว ไม้สัก กายาน หมากรุก เป็นต้น ทางด้านการค้า ฝรั่งเศสได้ผูกขาดเพียงคนเดียว โดยการนำใช้แม่น้ำโขงเป็นทางออกสู่ทะเล ยิ่งกว่านั้นฝรั่งเศสได้จัดตั้งอำนาจการปกครองที่เป็นเครื่องมือรับใช้การชูดริคแรงงานของประชาชนลาว ประชาชนลาวทุกคนต้องเสียส่วย ซึ่งฝรั่งเศสเรียกว่า ค่าหัวอย่างมากให้แก่ฝรั่งเศส พร้อมกันนั้น ประชาชนลาวตั้งแต่อายุ 18 ถึง 60 ปีต้องไปทำงานให้ฝรั่งเศส 300 วันต่อปีโดยมิได้รับค่าแรงตอบแทน นอกจากนั้นฝรั่งเศสยังได้นำเอาวัฒนธรรมของตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ในลาว ขณะเดียวกันก็ได้พยายามกำจัดการศึกษาและวัฒนธรรมพื้นเมืองลาวให้หมดสิ้นไป³⁰ ประชาชนลาวผู้รักชาติที่เกิดความรู้สึกเกลียดชังระบอบการปกครองของฝรั่งเศสจึงได้ต่อต้านฝรั่งเศสมานับตั้งแต่นั้น

ปัจจัยภายนอกที่รองมาได้แก่สภาวะสงครามเย็น กล่าวคือ หลังสงครามโลกครั้งที่สอง สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตได้กลายเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีแสนยานุภาพทางทหารเข้มแข็งที่สุด ความสัมพันธ์และการเมืองในโลกได้เริ่มแปรเปลี่ยนไปเป็นลักษณะ 2 ค่าย (Bi-polar) โดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำของโลกเสรีและสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำของกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ การแข่งขันและความขัดแย้งระหว่าง สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตทำให้ทั้งสองฝ่ายต้องแสวงหามิตรประเทศ ในช่วงปี ค.ศ. 1947 ถึงปี ค.ศ. 1955 ทั้งสองฝ่ายพยายามที่จะสร้างความแข็งแกร่งให้เพิ่มพูนมากขึ้นในเขตอิทธิพลของตนด้วยการสร้างระบบพันธมิตรทางทหารของตนและระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจภายในกลุ่ม³¹ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ฝ่ายตน ลัทธิ

³⁰ เรื่องเดียวกัน , หน้า 28- 31.

³¹ สมพงษ์ ชูมาก, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (ทศวรรษ 1990 และแนวโน้ม) (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 252.

คอมมิวนิสต์ได้แผ่ขยายอย่างรวดเร็วไปยังประเทศในยุโรปตะวันออกและประเทศที่เป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจตะวันตกในเอเชีย ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1949 ลัทธิคอมมิวนิสต์ในจีนได้รับชัยชนะและได้สถาปนาเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีน ในขณะเดียวกันนั้น จีนคณะชาติ(ก๊กมินตั๋ง)ของเจียง ไคเชคที่สหรัฐอเมริกาสนับสนุนได้พ่ายแพ้และถอนตัวไปลี้ภัยอยู่ที่เกาะไต้หวัน ชัยชนะของจีนแสดงให้เห็นว่า ฝ่ายคอมมิวนิสต์อยู่ภายใต้การนำของสหภาพโซเวียตกำลังแผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาในเอเชีย³² ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1950 ได้เกิดสงครามในคาบสมุทรเกาหลีเนื่องจากเกาหลีเหนือได้เข้าไปยึดเกาหลีใต้และหวังจะให้ป็นรัฐคอมมิวนิสต์ ทำให้สหรัฐอเมริกาเชื่อว่า ลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังจะได้รับชัยชนะในคาบสมุทรเกาหลี ดังนั้น สหรัฐอเมริกาจึงได้ใช้กำลังเข้าไปในเกาหลีเพื่อต่อต้านและสกัดกั้นการขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชีย พร้อมกันนั้นประเทศมหาอำนาจทั้งสองต่างได้ชักชวนเอากำลังของประเทศมิตรของตนเข้าร่วมในการทำสงครามอีกด้วย สงครามเกาหลีจึงกลายมาเป็นสงครามระหว่างโลกเสรีและค่ายคอมมิวนิสต์

ในปี ค.ศ. 1954 การต่อสู้เพื่อปลดแอกฝรั่งเศสได้รับชัยชนะที่เดียนเบียนฟู(เวียดนาม) อันนำไปสู่เอกราชของอินโดจีนและการแบ่งปันเวียดนามออกเป็นสองส่วน หลังจากนั้นเวียดนามเหนือได้สถาปนาประเทศตามระบอบสังคมนิยม ชัยชนะของเวียดนามและการพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสทำให้สหรัฐอเมริกาและโลกเสรีเชื่อว่าขบวนการคอมมิวนิสต์พยายามแผ่ขยายอำนาจเข้าไปในลาว³³ ในปลายทศวรรษที่ 1950 ลาวได้กลายเป็นเป้าหมายของการโจมตีของสหรัฐอเมริกาเพื่อต่อต้านและกำจัดการแผ่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นต้นมา เนื่องจากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้ลาวเห็นว่าประเทศของตนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตและประเทศสังคมนิยมอื่นๆ โดยหวังจะได้รับความช่วยเหลือทางด้านการทหารเพื่อรักษาความเป็นเอกราชของชาติ และเพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า

1.7 วิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรลาวกับสหภาพโซเวียตในทศวรรษ 1950 เป็นการศึกษาแบบการพรรณนาเชิงคุณภาพ โดยพยายามตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ข้อเท็จจริงจากแหล่งต่างๆ ตลอดจนประเมินและวิเคราะห์ความเป็นไปได้จาก

³²ชัยโชค จุลศิริวงศ์ (บรรณาธิการ), 5 ทศวรรษ การต่างประเทศของไทยจากความขัดแย้งสู่การร่วมมือ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 120.

³³เรื่องเดียวกัน, หน้า 122.

เหตุการณ์ในแง่เหตุและผลจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนั้นจึงได้ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ อันได้แก่

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (primary source) ได้แก่ สุนทรพจน์(speech) คำปราศรัย ของบุคคลสำคัญของลาว โซเวียต เวียดนามและจีนในโอกาสต่างๆ เอกสารสำคัญของการประชุมของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวและพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน เอกสารดังกล่าวนี้เป็นข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของลาวและเป็นนโยบายของโซเวียต จีน และเวียดนามต่อลาวที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างลาวและสหภาพโซเวียต

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (secondary source) ได้แก่ หนังสือวิชาการต่างๆ บทความจากวารสาร หนังสือพิมพ์และเอกสารต่าง ๆ ทั้งภาษาลาว เวียดนาม รัสเซีย อังกฤษ และไทย ที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษา

ข้อมูลดังกล่าวนี้ สามารถรวบรวมได้จากห้องว่าการศูนย์กลางพรรคประชาชนปฏิวัติลาว กระทรวงการต่างประเทศลาว กระทรวงการคำลาว คณะกรรมการแผนการและการร่วมมือลาว สถานเอกอัครราชทูตแห่งสหภาพโซเวียตประจำสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สถานเอกอัครราชทูตแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนประจำสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หอสมุดแห่งชาติเวียดนาม (Hanoi) หอสมุดคณะรัฐศาสตร์ และหอสมุดกลางของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น

1.8 วิธีนำเสนอ

เนื้อหาของบทแบ่งออกเป็น 4 บทดังต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงความเป็นมาและสภาพปัญหา การสำรวจวรรณกรรม สมมติฐาน ขอบเขตการศึกษา กรอบความคิด วิธีการศึกษา วิธีนำเสนอและผลประโยชน์ที่ได้จากการศึกษา

บทที่ 2 กล่าวถึงประวัติศาสตร์การถูกปกครองโดยจักรวรรดินิยมฝรั่งเศส สภาวะสงครามเย็นภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกา นโยบายของสหภาพโซเวียตต่อประเทศในเอเชียและต่อลาว และนโยบายต่างประเทศของจีนและเวียดนามเหนือต่อลาว

บทที่ 3 กล่าวถึงการเมืองภายในของลาว สภาพเศรษฐกิจ นโยบายต่างประเทศของลาว และการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างลาวกับสหภาพโซเวียตในปี ค. ศ. 1960

บทที่ 4 บทสรุป

1.9 ผลประโยชน์ที่ได้จากการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยต่างๆที่ทำให้ลาวสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1960
2. ทำให้ทราบถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างลาวและสหภาพโซเวียตตั้งแต่กลางทศวรรษ 1950 ถึงต้นทศวรรษ 1960 อันนำมาซึ่งความเป็นเอกราชของลาวและการพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมของลาวในปัจจุบัน